

3 Desenvolve un tema a partir de documentos históricos.

Os seguintes documentos serven de base para a realización dunha composición sobre a desamortización, que xunto con outras medidas (abolición do réxime señorial, desvinculación dos morgados...) conforman o que podemos considerar en conxunto a reforma agraria liberal. Os tres primeiros documentos explicitan o tipo de bens afectados por cada medida desamortizadora, e o primeiro deles expón os obxectivos que se pretenden acadar. Os dous últimos textos son valoracións do proceso desamortizador no seu conxunto feitas na época actual por historiadores, que deben axudarche a facer un balance do mesmo, pois o primeiro deles (Doc. 4) céntrase nos resultados sociais da desamortización, mentres o segundo (Doc. 5) atende sobre todo aos efectos financeiros e económicos.

***Proba de Acceso á Universidade (Comisión Interuniversitaria de Galicia), opción 1 de xuño de 2004.**

DOC. 1. DESAMORTIZACIÓN DE MENDIZÁBAL (1836).

Señora: vender a masa de bens que viñeron ser propiedade da nación non é tan só cumprir unha promesa solemne e dar garantía positiva á débeda nacional por medio dunha amortización exactamente igual ao produto das rendas; é abrir unha fonte abundantísima de felicidade pública, vivificar unha riqueza morta, desobstruír as canles da industria e da circulación, apegar ao país polo amor natural e vehemente a todo o propio, anhear a patria, crear novos e firmes vínculos que liguen a ela; é, en fin, identificar co trono excelso a Isabel II, símbolo da orde e da liberdade [...], crear una copiosa familia de propietarios [...].

Art. 1. Quedan declarados en venda desde agora todos os bens raíces de calquera clase que pertencen ás comunidades e corporacións relixiosas extinguidas.

DOC. 2. DESAMORTIZACIÓN DE ESPARTERO (1841).

Art. 1.º Todas as propiedades do clero secular [...] son bens nacionais [...].

Art. 3.º Decláranse en venda todas as terras, dereitos e accións do clero catedral, colexial, parroquial, fábricas das igrexas e confrarías».

DOC. 3. DESAMORTIZACIÓN DE MADDOZ (1855).

Art. 1.º Decláranse en estado de venda [...] todos os predios rústicos e urbanos, censos e foros pertencentes: ao Estado; ao clero; ás Ordes Militares [...]; ás confrarías, obras pías e santuarios [...], aos propios e comúns dos lugares; á beneficencia; á instrución pública e calquera outros pertencentes a mans mortas, xa estean ou non mandados vender por leis anteriores».

Reimpresión del Boletín Oficial DE LA VENTA DE BIENES NACIONALES N.º 22.

FINCAS PARA CUYO REMATE SE HA VERIFICADO:

ANUNCIO N.º 75.

En virtud de la publicación de la venta de bienes nacionales hecha en los Boletines núms. 10 y 11 de los días 12 y 19 de junio anteriores, anuncios núms. 26 y 32, y con las formalidades prescritas en él, han sido subastadas y rematadas en el día de ayer en las Casas Consistoriales de esta M. H. V. las fincas siguientes:

Juzgado del Sr. D. Benito Serrano y Aliaga.

FINCAS.	Tasadas en re. de 2 ^o met.	Se han rematado en reales valón.
Una casa sita en esta corte, calle del Cármén, n. 26, manz. 352, que tiene de sitio 695 pies cuadrados.	78.647	160.000.
Otra id. id. calle Augusta de Majalericos, n. 10, manzana 008, que tiene de sitio 723 pies cuadrados.	83.848 24	200.000.
Otra id. id. calle del Infante, n. 4, manz. 225, que tiene de sitio 1576 pies cuadrados.	111.858	210.000.
Juzgado del Sr. D. Luis Mayans.		
Otra id. id. calle de los Tintes (hoy del Bonetillo), n. 9, manz. 416, que tiene de sitio 1732 pies cuadrados.	127.708.	145.000.
Otra id. id. calle de la Florida (hoy del Barquillo), n. 38, manz. 329, que contiene de sitio 6137 pies superficiales.	53.000	127.000.
Otra id. id. calle de las Provisiones, n. 3 y 11, manzana 60, que tiene de sitio 2107 con tres diez y seis avos pies cuadrados.	54.643	120.000.
Otra id. id. calle de S. Bartolomé; n. 25, manzana 359, que tiene de sitio 1554 pies cuadrados.	54.315	60.000.
Otra id. id. calle de la Escalinata, n. 17, manz. 410, que tiene de sitio 14854 pies cuadrados.	64.000	187.000.
Otra id. id. calle del Caballero de Gracia n. 40, manzana 289, que tiene de sitio 4874 pies cuadrados.	257.043	511.000.

BOLETÍN OFICIAL COA PÁXINA DA DESAMORTIZACIÓN DE 1836.

DOC. 4. ANÁLISE DA DESAMORTIZACIÓN DE FRANCISCO TOMÁS Y VALIENTE.

En suma: que a desamortización municipal se cadra non debeu facerse e que a de bens eclesiásticos e outras «mans mortas» non debeu facerse como se fixo. Pero toda a burguesía, mesmo a de esquerdas, quixo desamortizar, e por conseguinte a desamortización foi un feito consumado [...].

Tamén considero innegable que o sistema desamortizador preferible en función do logro duns beneficios xerais, non debeu ser o de Mendizábal e Madoz (isto é, o do partido progresista), senón o aconsellado no seu día por Flórez Estrada [...]. Este era o único capaz de facilitar a creación dunha clase media rural de pequenos propietarios, coa que se estabilizaría no noso país o réxime liberal, e se enchería o baleiro entre o latifundista e o braceiro.

*O xurista e historiador
Francisco Tomás y Valiente enxuiza a desamortización.*

DOC. 5. ANÁLISE DA DESAMORTIZACIÓN DE JOSEP FONTANA.

Para que serviu a desamortización? Desde o punto de vista do goberno a resposta é relativamente sinxela. Na etapa de Mendizábal, para salvalo da bancarrota e axudarlle a gañar a guerra civil. Na da chamada lei Madoz, para financiar a construción da rede ferroviaria. Penso que a medida exacta en que estas vendas redundaron en proveito do Estado non debe minimizarse.

O historiador Josep Fontana valora a desamortización

A **desamortización**, xunto con outras medidas aprobadas nas Cortes de Cádiz e por distintos gobernos liberais ao longo do século XIX, como a abolición do réxime señorial e a desvinculación dos morgados, foi a principal estratexia do proceso de transformación agraria do século XIX, aínda que non todos os autores a consideraran unha verdadeira reforma agraria.

No transcurso do proceso desamortizador pódense distinguir **tres fases**, aínda que a primeira tivo escasa repercusión práctica debido aos períodos históricos en que se puxo en marcha; nese sentido, cómpre salientar no proceso desamortizador os seguintes momentos fundamentais:

- a **desamortización de Mendizábal** (Doc. 1), que iniciou o proceso desamortizador en **1836** ao poñer en «venta todos os bens raíces que pertencesen ás comunidades relixiosas extinguidas»;
- a **desamortización de Espartero** (Doc. 2) **amplía os bens afectados** pola desamortización, que se estenden a todos os bens eclesiásticos,
- a **desamortización de Madoz** (Doc. 3), que inicia de novo o proceso desamortizador en **1855**, paralizado tras a suspensión realizada polo goberno moderado de Narváez en 1844, ao **poñer en venda, tanto os bens da Igrexa como os bens do Estado e dos concellos**, aínda que estes últimos podían non vendelos se os consideraban de interese común.

Nos tres casos, aínda que só se recolle explicitamente no Preámbulo da lei desamortizadora de Mendizábal, na que se xustificaba a medida, o obxectivo era «crear unha copiosa familia de propietarios» (Doc. 1) que por medio da compra dos bens desamortizados achegase capital ao Estado co que facer fronte ás súas necesidades. Neste sentido, como sinala o historiador Josep Fontana, a desamortización serviu, **na etapa de Mendizábal** (1836-1844), para salvar o Estado «da bancarrota e axudarlle a gañar a guerra civil [contra os carlistas]» (Doc. 5); así mesmo, tamén como sinala Fontana, **a desamortización de Madoz** (1855) **foi fundamental no desenvolvemento da rede ferroviaria española** entre 1855 e 1867, período en que se puxeron en venda a maior parte dos bens afectados. Por esa razón, debemos concluír, como o fai o historiador Josep Fontana, que non debe minimizarse o alcance do proceso desamortizador.

Agora ben, se ben é certo que **se lograron os obxectivos financeiros e políticos** da desamortización, en tanto que se converteu nunha **importante fonte de ingresos para o Estado** e se consolidou unha elite social composta polos vellos aristócratas, os novos burgueses e os altos xerarcas da Administración, o exército ou a Igrexa que compraron os bens desamortizados politicamente afíns ao réxime liberal, **as consecuencias socioeconómicas non son tan positivas**.

Neste sentido, como sinala o xurista e historiador Francisco Tomás y Valiente, en contra do declarado por Mendizábal, **o proceso desamortizador non creou «unha copiosa familia de propietarios»** (Doc. 1), **todo o contrario**: o proceso de **desamortización favoreceu a xente adiñeirada** procedente tanto da nobreza coma da burguesía; neste sentido, o autor valora negativamente a desamortización de Mendizábal e de Madoz e mostra a súa opinión favorable ao modelo aconsellado por Fózé Estrada, «o único capaz de facilitar a creación dunha clase media rural de pequenos propietarios, coa que se estabilizaría no noso país o réxime liberal e se enchería o baleiro existente entre o latifundista e o braceiro» (Doc. 4). Daquela, o balance

que se debe facer do proceso desamortizador no aspecto socioeconómico debe ser positivo en tanto que permitiu, na maioría dos casos, a obtención da propiedade plena da terra, e negativo en tanto que ese proceso de propietarización tan só beneficiu as clases máis acomodadas da sociedade española.

En **Galicia**, non obstante, cómpre facer unha lectura menos positiva do proceso de desamortización debido a que a desamortización **perpetuou a estrutura da propiedade** (feudal) procedente do Antigo Réxime ao non producirse unha transferencia de terras, senón dos **dereitos forais a percibir rendas da terra**; neste sentido, a desamortización, en troques de poñer fin á explotación señorial do campesiñado, apenas significou un relativo cambio de mans dos explotadores, pois á fidalguía, que conservou a súa condición de perceptora de rendas, sumouse á burguesía vilega. Daquela, a desamortización implicou, ademais, outras dúas consecuencias negativas para o desenvolvemento económico de Galicia:

- a **sobreexplotación do campesiñado**, que seguiu sometido ao pagamento de foros en especies ao que se lle sumou a obriga de pagar os novos impostos liberais, dos que os máis arbitrarios eran a contribución territorial e o de consumos; e
- o **xurdimento dunha burguesía vilega rendista**, máis interesada en investir o seu capital en rendas ca en actividades comerciais ou industriais.

Como consecuencia diso, produciuse **unha crise agraria finisecular** que serviu de factor desencadeante dun proceso de revolución agraria que se caracterizou por desenvolver e consolidar tres procesos paralelos de modernización do campo: a definitiva propietarización do labrego foreiro, a introdución de innovacións técnicas e a mercantilización das actividades agropecuarias, que están en estreita relación co desenvolvemento agroindustrial do campo galego nas primeiras décadas do século XX.

MENDIZÁBAL.